

In situ onderzoek naar **ZOMERTORTELS** (*Streptopelia turtur*) in Afrika en Nederland

samenstelling: Charles van de Kerkhof

foto's: Coen van Tuijl en Jennifer Vreugdenhil-Rowlands

Jonge zomertortel voorzien van een gps-datalogger (foto: Elly Schipper)

Zomertortels in het overwinteringsgebied in Afrika

Het 'International Single Species Action Plan for the Conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018-2028)', geeft aan dat ons grootste tekort aan kennis over zomertortels ligt in de overwinteringsgebieden in Afrika. Coen van Tuijl heeft voor zijn masterscriptie aan Wageningen Universiteit onderzoek gedaan naar zomertortels in één van de overwinteringsgebieden in Afrika.

Coen heeft gekeken naar de habitatselectie van zomertortels in hun overwinteringsgebied en specifiek naar de invloed van veranderingen van het klimaat in deze gebieden. Zijn onderzoek vond plaats in de Beer Sheba regio in Senegal, in samenwerking met Wageningen Universiteit & Research en de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB).

Trekvogels, zoals de zomertortel, zijn bijzonder gevoelig voor de gevolgen van aantasting van het milieu omdat ze zo afhankelijk zijn van verschillende locaties op verschillende momenten in hun leven. Langeafstandsmigranten die afhankelijk zijn van landbouwgrond treffen het dan het slechtst. Ze hebben moeite met het omgaan met de snel veranderende habitat op hun broedplaatsen. Bovendien kunnen slechte omstandigheden op de trekroute of overwinteringsgebieden de populatiegrootte direct negatief beïnvloeden.

De omstandigheden op de trekroute en overwinteringsgebieden hebben duidelijke effecten op de overleving, de conditie en het toekomstige voortplantingssucces. Kennis van de ecologie in de overwinteringsgebieden kan daarom een belangrijke bijdrage leveren aan de instandhouding van de zomertortel.

Tijdens Coens onderzoek werden 170 zomertortels gevangen om de inhoud van de krop vast te stellen. Zowel de ondersoort *turtur* als *arenicola* waren ter plaatse aanwezig, maar voor het onderzoek is er geen selectie gemaakt in ondersoorten.

Het dieet van de zomertortels in hun overwinteringsgebied fluctueerde over de periode van het onderzoek. Het veranderde van hoofdzakelijk sorghum als hoofdvoedsel in het begin van de studieperiode naar vooral gierst samen met wilde zaden later in de studieperiode.

Een aantal gevangen zomertortels werd voorzien van gps-dataloggers. Van de locaties die de zomertortels met gps-dataloggers bezochten werden de kenmerken van het type habitat vastgelegd.

Habitatselectie van overwinterende zomertortels wordt bepaald door de aanwezigheid van voedsel en water, maar ook de aanwezigheid van bomen bleek van invloed op de geschiktheid van het habitat als foerageerterrein.

Een van de uitkomsten was dat zomertortels meer tijd spenderen op zoek naar voedsel naargelang het seizoen vordert. De kwaliteit en kwantiteit van voedsel voor zomertortels neemt dan af, waardoor zomertortels langer moeten foerageren om aan voldoende voedsel te komen. Het verschil in tijd nam met 93 minuten foerageren per dag toe tussen het begin en einde van de onderzoeksperiode.

*Streptopelia
turtur arenicola*

De conclusie van het onderzoek is dat zomertortels afhankelijk zijn van menselijke ingrepen in het landschap. Zomertortels eten voornamelijk zaden van gewassen die door de lokale boeren geteeld worden, ze drinken uit de door mensen aangelegde waterbronnen en slapen in bossen die door mensen onderhouden worden. Veranderingen hierin, zowel veranderingen door klimaatveranderingen of door groei van de bevolking, kunnen consequenties hebben voor de overleving van zomertortels in hun overwinteringsgebied.

Zomertortels in een veranderd landschap

Ook in Nederland worden de laatste tijd de handen ineengeslagen om onderzoek te doen naar de zomertortel. In Nederland is de zomertortel sinds 1980 met ca. 97 % afgenomen volgens de Vogelatlas van Sovon Vogelonderzoek uit 2018. Jennifer Vreugdenhil-Rowlands heeft in 2018 het initiatief genomen om onderzoek te doen naar zomertortels in Nederland. Haar project heet 'Zomertortels in een veranderd landschap' en is gericht op de habitatvoorkeur van zomertortels. Het onderzoek vindt plaats in samenwerking met Rijksuniversiteit Groningen en Stichting Het Zeeuwse Landschap. Het project krijgt inhoudelijke ondersteuning van het NIOO Vogeltrekstation, Vogelbescherming Nederland, Justus Liebig University Giessen en de Royal Society for the Protection of Birds (RSPB).

Weinig is bekend over Nederlands kleinste duif en er hebben weinig tot geen onderzoeken plaatsgevonden in Nederland naar het foerageergedrag en het gebruik van het landschap door zomertortels. Nog helemaal geen onderzoek heeft plaatsgevonden naar de trekroutes van zomertortels uit Nederland naar Afrika.

Het doel van het project 'Zomertortels in een veranderd landschap' is om een zo gedetailleerd mogelijk inzicht te krijgen in het dagelijks foerageergedrag van de overgebleven broedpopulatie in Zeeland en hun migratieroute naar Afrika. Met dit onderzoek wordt ook een bijdrage geleverd aan de internationale bescherming van de soort door het realiseren van verschillende doelstellingen uit het International Single Species Action Plan voor de zomertortel.

De twee onderzoeksvragen luiden als volgt:

1. Wat is de habitatvoorkeur van broedende Nederlandse zomertortels?
Aan de hand van gps-loggers worden foerageer-, nest- en slaaplocaties in kaart gebracht. Binnen de bewegingsradius van het individu zal een gedetailleerde kartering plaatsvinden van gewassen, vegetatie en landschapselementen. Om op deze manier een inzicht te krijgen in hun habitatselectiekeuzes en foerageerstrategieën.
2. Wat zijn de migratieroutes en overwinteringsgebieden van broedende Nederlandse zomertortels?
Dezelfde loggers die gebruikt worden tijdens de broedperiode kunnen afgelezen worden zodra dezelfde vogels terug in Nederland zijn. Deze gegevens kunnen worden vergeleken met andere migratiestudies uit Europa.

Op het moment van schrijven (december 2019) zijn er vier zomertortels in Zeeland gevangen en van een gps-logger voorzien. Een hoopvol begin van dit onderzoek! Het project is te volgen op www.zomertortels.nl.

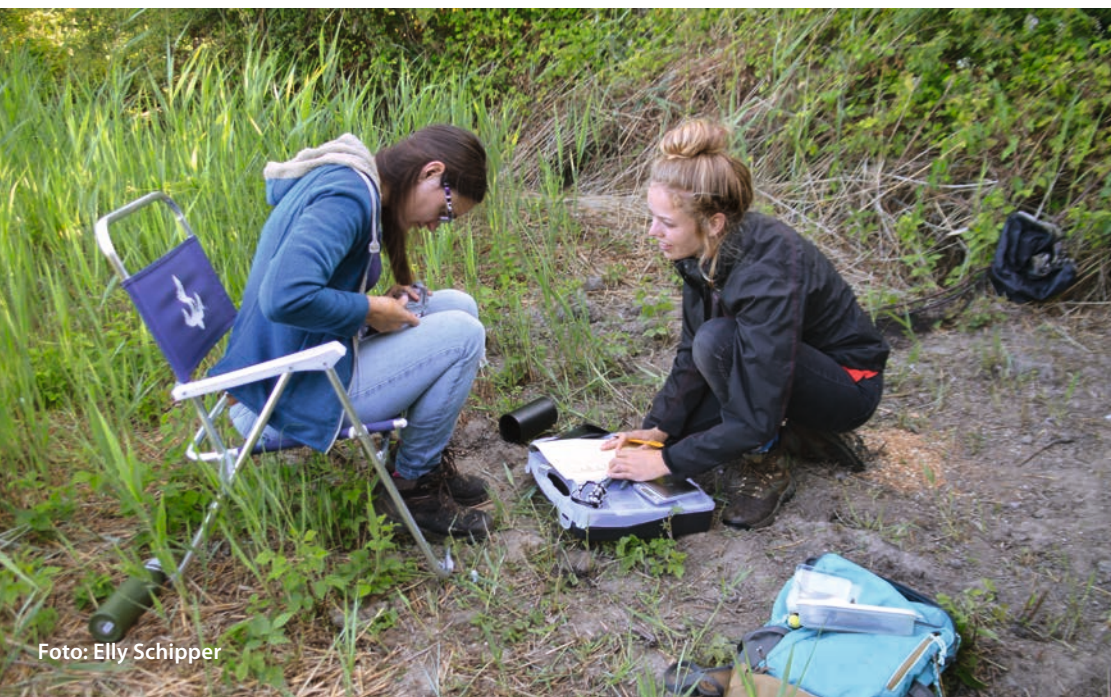

Foto: Elly Schipper

Foto: Elly Schipper

Naast Jennifers onderzoek naar zomertortels in Nederland, hebben ook Vogelbescherming Nederland en Sovon Vogelonderzoek Nederland in 2019 de zomertortel extra onder de aandacht gebracht.

Operatie zomertortel

Onder de naam 'Operatie zomertortel' is Vogelbescherming Nederland vanaf april 2019 begonnen met een bijvoerprogramma op locaties waar geschikte nestgelegenheid te vinden is en waar al zomertortels gesignaleerd zijn. De belangrijkste oorzaak van de achteruitgang van de zomertortel in Nederland is dat hij nauwelijks voedsel kan vinden. Met maar 1.200 tot 1.400 broedparen zomertortels in Nederland, die voornamelijk in Zeeland, Flevoland, Drenthe en Noord-Limburg te vinden zijn, is deze tijdelijke noodmaatregel om bij te voeren genomen om de grootste nood te lenigen. Met het bijvoeren is de voorbije jaren in Engeland geëxperimenteerd. Op de lange termijn is het de bedoeling dat de zomertortel niet meer afhankelijk is van bijvoeren en worden er voedselveldjes aangelegd met speciale zadenmengsels.

Er wordt meer informatie gegeven op de website van Vogelbescherming Nederland om zelf bij te dragen aan het bijvoerprogramma of om een donatie te doen om dit project te ondersteunen.

Ook Sovon Vogelonderzoek Nederland heeft in 2019 de zomertortel op de voorgrond gezet. Door Sovon worden aangesloten tellers gevraagd om één of meerdere

zeldzame broedvogels te tellen in specifieke gebieden (BMP-Z). Daarnaast sporen ze iedereen aan om losse meldingen van territoriale zomertortels door te geven via de Sovon website of via de Waarneming website om op die manier beter in kaart te kunnen brengen waar zomertortels zich nog bevinden. 'Want als je niet weet waar ze nog broeden, dan weet je niet waar je ze kunt beschermen'. Kom je komende jaren nog baltende zomertortels tegen, je helpt de soort als je ze doorgeeft op sovon.nl of waarneming.nl!

Dankwoord

Bij deze wil ik Coen van Tuijl en Jennifer Vreugdenhil-Rowlands bedanken voor hun bereidwilligheid om hun onderzoek en hun foto's te delen. Zonder de inzet van beide personen zouden we veel minder weten over wat de zomertortel uitspookt in zijn overwinteringsgebied en hoe het de zomertortel vergaat in het broedgebied in Zeeland. Bedankt voor jullie onderzoek naar deze mooie vogelsoort!

Bibliografie

- Fisher I, Ashpole J, Scallan D, Proud T and Carboneras C (compilers), (2018) International Single Species Action Plan for the conservation of the European Turtle-dove *Streptopelia turtur* (2018 to 2028). European Commission 2018
- Sovon Vogelonderzoek Nederland, (2019) Zomertortels zoeken. Help je mee? Website geraadpleegd juni 2019 <https://www.sovon.nl/nl/actueel/nieuws/zomertortels-zoeken-help-je-mee>
- Van Tuijl, C., (2018) Non-breeding habitat selection by a long-distance Afro-Palearctic migrant, the European Turtle Dove (*Streptopelia turtur*), changes with environmental conditions at wintering grounds. Wageningen University & Research and Royal Society for the Protection of Birds.
- Vogelbescherming Nederland, (2019) Operatie zomertortel. Website geraadpleegd juni 2019 <https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/wat-wij-doen/op-het-platteland/akkervogels/operatie-zomertortel>

Foto: Jan Harteman